

Waterwerken

ruimtelijke kwaliteit en water in Zuid-Holland

provinciaal adviseur

ruimtelijke kwaliteit

in zuid-holland

Advies

Waterwerken, ruimtelijke kwaliteit en water in Zuid-Holland

AV-PAZH-22

24 maart 2016

1 Aanleiding

Zuid-Holland is doordrenkt met water: de structuren van rivieren, trekvaarten, sloten, dijken en kades en het bijbehorend erfgoed zijn alom tegenwoordig en beeldbepalend voor stad en landschap. Water verbindt alles met alles, en niet alleen in ruimtelijke zin. Binnen de provinciale organisatie raakt water aan een groot aantal beleidsterreinen: vaarwegen, recreatie, groen, erfgoed, waterveiligheid, waterkwaliteit, zoetwater, stedelijke ontwikkeling etc. Tegelijkertijd ligt er met betrekking tot de inrichting en beheer van het watersysteem een belangrijke rol voor de zeven waterschappen binnen de provincie. En ook gemeentes, zeker de grotere steden, voeren eigen beleid op het gebied van water. Dat betekent veel verschillende blikken op hetzelfde water, wat niet vanzelf leidt tot een samenhangende benadering. Daarbij ligt er een grote uitdaging het watersysteem op orde te houden, vooral als gevolg van klimaatverandering. Zeespiegelstijging, bodemdaling, wateroverlast, droogte en verzilting vragen om aanpassingen van het systeem. Aanpassingen die ook gevolgen zullen hebben voor de mogelijke ruimtelijke ontwikkeling van de provincie.

Goeree-Overflakkee

Dit advies richt zich op het 'werken aan water' in Zuid-Holland, vanuit de overtuiging dat er nog een kwaliteitsslag is te maken, zowel intern binnen de provinciale organisatie als tussen provincie, waterschappen en gemeenten. Het betreft een ongevraagd advies, en vloeit voort uit het werkprogramma van de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit.

Schiedam

2 Zuid-Hollands water

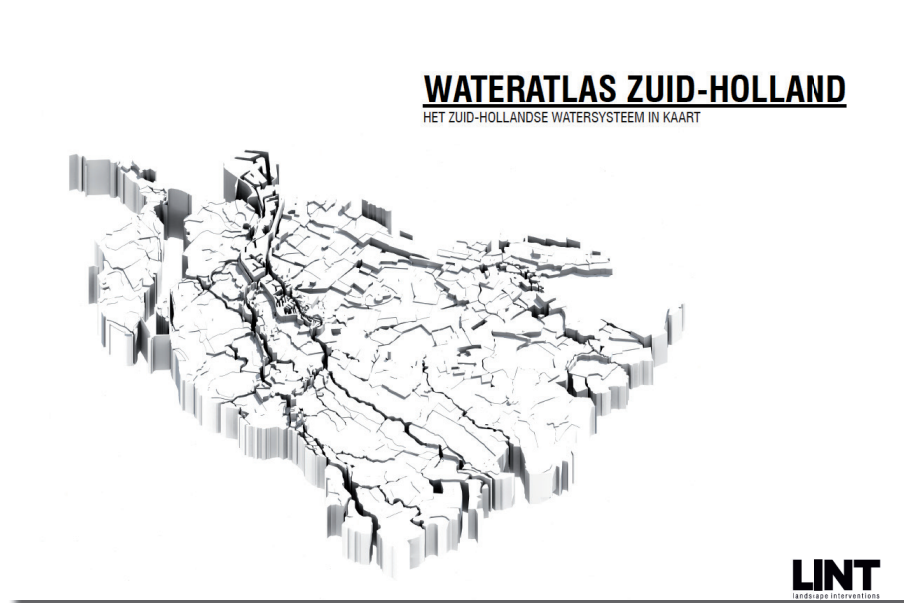
Voor een meer integrale benadering van het thema water is het in de eerste plaats van belang een goed overzicht te krijgen van de verschillende aspecten, invalshoeken en deelopgaven. Daarom heb ik het initiatief genomen een 'wateratlas' op te laten stellen. In de 'Wateratlas Zuid-Holland, het Zuid-Hollandse watersysteem in kaart' (LINT, juni 2015) worden geschiedenis, gebruik, beeld en opgaven rond het water letterlijk in kaart gebracht. De atlas vormt daarmee in mijn ogen een bruikbaar naslagwerk, voor iedereen die werkt met het water in Zuid-Holland.

Op basis van de informatie uit deze atlas benoem ik hieronder kort een aantal belangrijke aspecten van het Zuid-Hollands water.

Een eeuwenoud systeem

Het watersysteem in Zuid-Holland is letterlijk eeuwenoud en heeft een directe relatie met de ontginnings- en inpolderingsgeschiedenis. De maatregelen die nodig waren om het water af te voeren en bescherming te bieden tegen wateroverlast noodzaakten al snel tot samenwerking en afstemming. De waterschappen die hieruit voortkwamen hebben een bepalende rol gespeeld in de vormgeving van Zuid-Holland. Hoewel het gebruik en de omgeving uiteraard sterk veranderd zijn, is de hoofdopzet van de huidige waterstructuur nog steeds zeer vergelijkbaar met die van enkele eeuwen geleden. Hiermee samenhangend vormt het watersysteem ook de kapstok voor een rijke voorraad aan cultuurhistorisch erfgoed in de vorm van sluisen, gemalen, havens, historische binnensteden, landgoederen & buitens.

4

Wateratlas Zuid-Holland

Cruquius-kaart, Hoogheemraedschap van Delflant

Een ingenieuze watermachine

In de loop der tijd is er een watermachine opgebouwd die op ingenieuze wijze het water beteugelt en verdeelt. Door middel van dijken en kades, sluisen, inlaten, molens en gemalen wordt het water op peil gehouden en afgevoerd. Een fijnvertakt boezemstelsel omvat een groot aantal polders, met elk hun eigen hoogteligging en waterpeil. Het resultaat is een complex polder-patchwork waarbinnen de verschillende grondgebruikers worden bediend. De watermachine draagt zorg voor de aanvoer van voldoende zoetwater voor de landbouw, in het bijzonder de 'watervragers' van de greenports Westland en Boskoop. Maar ook de belangen van natuur (tegengaan verdroging), stad (tegengaan overlast), industrie (koelwater), recreatievaart en het transport over water worden geacommodeerd. Daarnaast speelt de winning van drinkwater een belangrijke rol. Ten slotte vervullen dijken, kades en keringen een cruciale rol in de bescherming tegen overstroming van dit dichtst bevolkte deel van ons land. Zo is er een groot aantal functies verbonden aan het complex van waterwerken in de provincie. Functies die elkaar ook in de weg kunnen zitten (bijvoorbeeld belangen van landbouw vs natuur, recreatievaart vs transport) en vragen om afwegingen en keuzes. De watermachine vergt continu onderhoud en aanpassing om aan deze verschillende en veranderende functies te kunnen blijven voldoen.

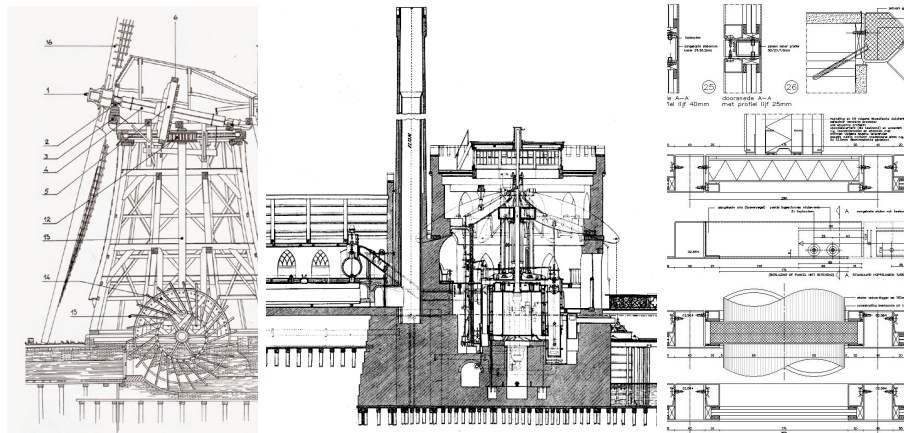
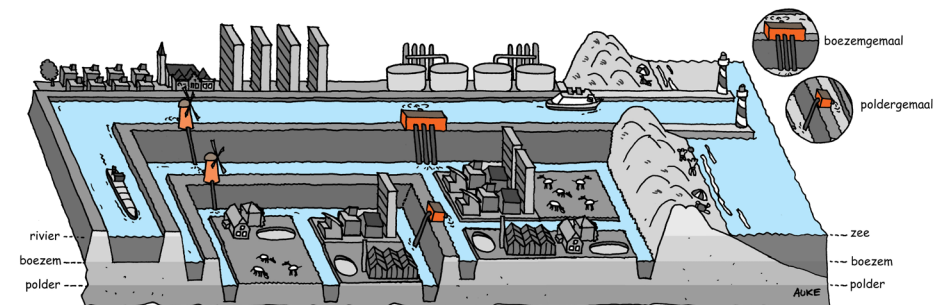
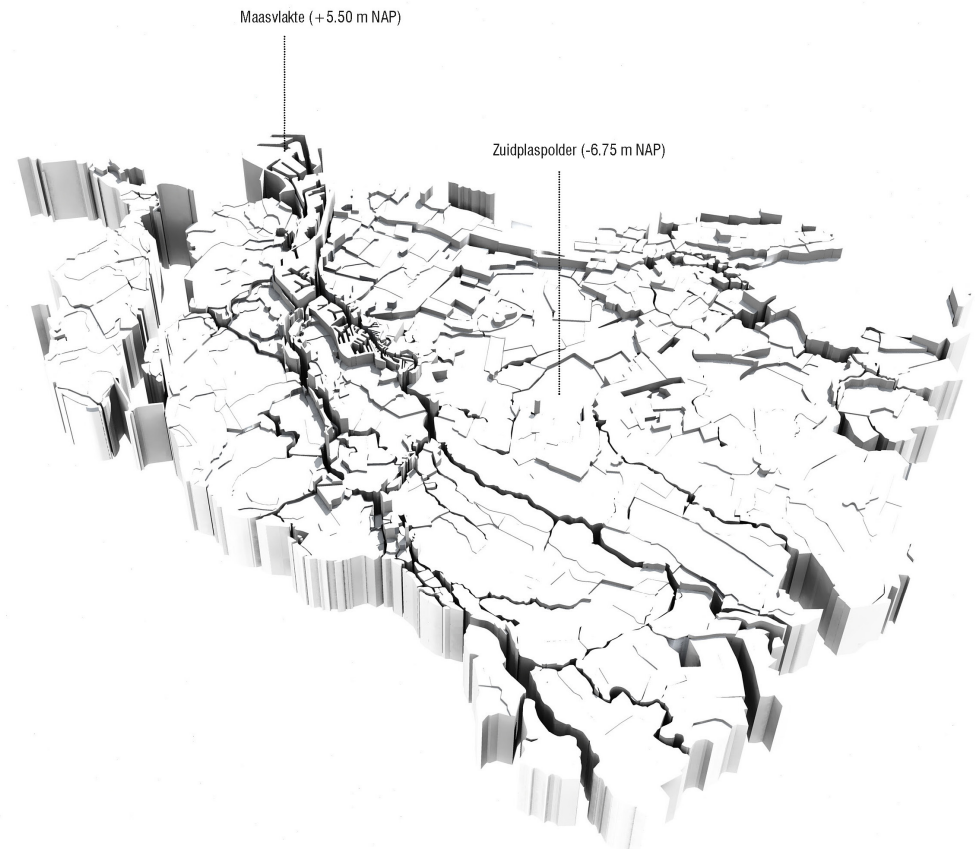

Fig. 7. Stoomgemaal „Cruquius“. Langsdennende. Schaal 1 : 200.

De techniek van het waterbeheer: van windmolen, via stoom- tot elektrisch gemaal

Het systeem van polders en boezems

Polder-patchwork: hoogteligging van de verschillende polders (Wateratlas)

Waterwerken tekenen stad en landschap

De verschijningsvorm van water is sterk gerelateerd aan de ondergrond. Op basis van verschillen in hoogteligging en bodemsamenstelling zijn uiteenlopende landschappen tot ontwikkeling gekomen: van duinen tot droogmakerijen, van veenweiden tot zeeleipolders. Elk landschap heeft daarbij zijn eigen specifieke watervormen: de dijken van het riviergebied, de krekens in de zeeleipolders, de ringvaart rond de droogmakerij etc.

Ook de Zuid-Hollandse steden zijn van oudsher nauw verbonden met het watersysteem, dat lange tijd de belangrijkste infrastructuur in de lage landen vormde. De kaart van de historische binnensteden wordt letterlijk getekend door de waterstructuur van grachten en vaarten. Molens, bruggen, sluizen, dammen en havens zijn beeldbepalende elementen van de Hollandse waterstad.

Het water tekent dus stad en landschap in Zuid-Holland. En dan water in de brede zin van het woord: niet alleen het 'stromend water', maar ook alle fysieke elementen en structuren die onlosmakelijk verbonden zijn met de watermachine; dammen en dijken, sluizen en havens, molens en gemalen etc. Het zijn deze 'waterwerken' die de karakteristieken van stad en landschap in grote mate bepalen, de ansichtkaarten sieren. Water vormt daarmee het DNA van Zuid-Holland.

Water als structuurdrager (Landschappelijke constitutie van NL, Rijksadv. Landschap)

Opgaven water en ruimte

Het watersysteem weet zich gesteld voor een aantal grote uitdagingen. De druk op de ruimte in Zuid-Holland is groot en er dienen veel partijen bediend te worden. Daarnaast veranderen als gevolg van klimaatverandering een aantal condities die aanpassingen in het watersysteem onvermijdelijk maken. Aanpassingen die ook hun weerslag zullen hebben op het huidige gebruik en de toekomstige ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden. De zeespiegel stijgt en de bodem in de polders daalt. De verzilting neemt toe. Door de opwarming van de aarde, worden winters natter en zomers droger. Maar ook krijgen we vaker met extreme neerslag te maken: piekbuien die leiden tot wateroverlast. In droge zomers zal juist watertekort steeds vaker een probleem zijn.

De verschillende landschappen hebben elk hun eigen uitdagingen met betrekking tot deze wateropgaven.

In het *rivierengebied* speelt veiligheid een belangrijke rol en dienen maatregelen genomen te worden om grotere afvoeren van de rivieren in combinatie met een hogere zeespiegel op een veilige manier mogelijk te maken. Dijkversterking, compartimenteringstrategieën en rivierverruiming zijn hierbij aan de orde.

Historische binnensteden van Delft, Leiden, Gouda en Rotterdam (Wateratlas)

In het veengebied is de kwetsbaarheid van veenkades bij droogte een belangrijk thema. Verder is hier vooral bodemdaling het issue. Voortzetten van het huidig agrarisch grondgebruik leidt tot een steeds verdere inklinking en oxidatie van het veen. Deze voortdurende bodemdaling leidt tot problemen; niet alleen voor de landbouw, maar ook met betrekking tot schade aan infrastructuur en woningen en de oplopende kosten voor het waterbeheer. We staan op een punt dat hierin keuzes gemaakt moeten worden.

De *droogmakerijen* zijn de laagst gelegen gebieden in de provincie en daarmee kwetsbaar voor wateroverlast. Door de diepe ligging hebben deze gebieden ook te maken met zoute kwel. Diverse locaties in de droogmakerijen zijn in beeld voor waterberging.

Voor de *zeekleipolders* is evenals in het rivierengebied de veiligheid een belangrijk thema. Daarnaast speelt verzilting hier een belangrijke rol. Zoute kwel zal toenemen als gevolg van zeespiegelstijging en periodes van langdurige droogte met meer verdamping. Ook het zouter worden van het Haringvliet door het op een kier zetten van de Haringvlietssluisen speelt hierin een rol, iets wat overigens de natuur juist weer een belangrijke impuls zal geven.

Dijkversterking langs de Lek

In de *duinen* is vooral de duurzame winning van drinkwater van belang wat vraagt om zorgvuldige bescherming. Daarnaast is met name de waterkwaliteit in relatie tot bollenteelt hier een belangrijk issue.

Het *stedelijk gebied* wordt gekenmerkt door een tekort aan waterbergingcapaciteit waardoor, vooral tijdens piekbuien, wateroverlast kan optreden. Meer (tijdelijke) ruimte voor water is nodig om soelaas te bieden. Ook watertekort leidt echter tot problemen. Inklinking van de bodem kan droogteschade aan fundering van huizen (zoals paalrot) veroorzaken. Ook leidt een tekort aan water tot een slechtere waterkwaliteit en veroorzaakt het hittestress in het stenige stedelijk gebied. Peilverhoging en vergroting van het areaal oppervlaktewater zijn daarom noodzakelijk.

Deze korte ronde langs de opgaven in stad en landschap maakt duidelijk dat aanpassingen in het watersysteem noodzakelijk zijn en dat deze directe gevolgen zullen hebben voor het grondgebruik en de ruimtelijke inrichting. De wateropgave is daarmee nadrukkelijk een ruimtelijke opgave.

Wateroverlast Rotterdam

3 Werken aan water & ruimtelijke kwaliteit

De atlas laat zien dat water en alle bijbehorende structuren en elementen van groot belang zijn voor stad en landschap, dat het vele gebruikers en belanghebbenden kent en dat verschillende overheden, en daarbinnen weer verschillende beleidsvelden, zich bezig houden met hetzelfde water. Water kent daarmee vele 'eigenaren' die zich elk bekommeren over een stukje van geheel. Vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit is het de vraag hoe deze zaken met elkaar samenhangen en hoe de kwaliteit van dit geheel wordt geborgd.

Ruimtelijke kwaliteit kan geduid worden aan de hand van een drietal waarden, die in samenhang met elkaar gebracht moeten worden: de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Deze driedeling biedt in het geval van water een bruikbare kapstok om het werken aan water scherper in beeld te krijgen.

Gebruikswaarde: de functies van het water

De gebruikswaarde heeft betrekking op de functionaliteit en het gebruik van het water. Dat gebruik is divers: transport over water, recreatievaart, water aan- en afvoer voor de landbouw, natuur, drinkwaterwinning, waterveiligheid, waterkwaliteit, stedelijk groen, infrastructuur etc. Water heeft hiermee ook een belangrijke economische betekenis voor Zuid-Holland. Verschillende partijen richten zich op de afzonderlijke functies van dit water: vaak vanuit een functioneel-technische benadering. Zo richt het waterschap zich bijvoorbeeld op het zo goed mogelijk bedienen van verschillende watervragende functies, is DBI verantwoordelijk voor het beheer van provinciale vaarwegen en ontwikkelen andere afdelingen beleid en projecten vanuit de historische, recreatieve of ecologische betekenis van hetzelfde water. Veel van het werken aan de watermachine is daarmee technocratisch van aard, uitgesplitst naar deelterreinen en uitgevoerd door specifieke deskundigen. Het zijn relatief gescheiden werelden, waarbij ieder door zijn eigen 'waterbril' naar dezelfde materie kijkt.

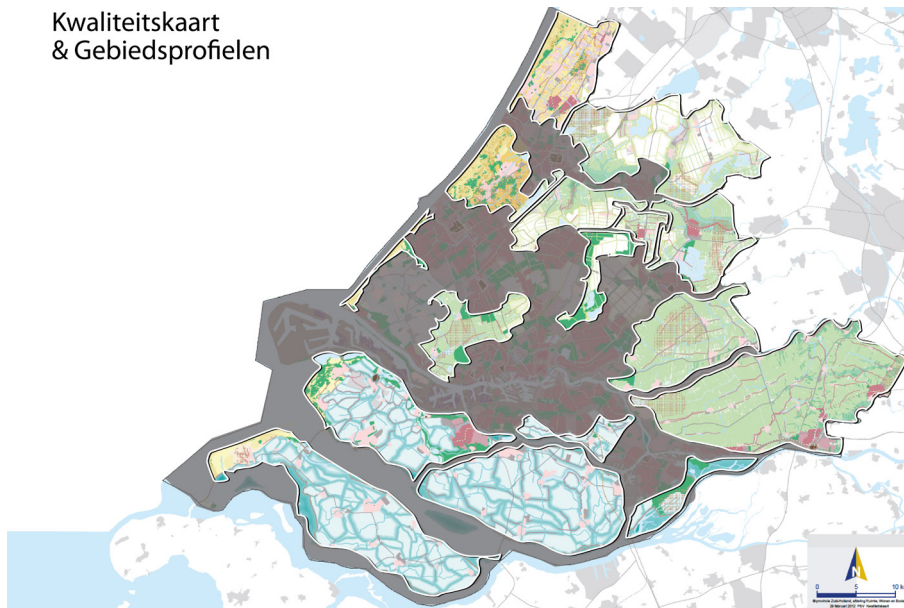
Verschillende 'waterbrillen'

Belevingswaarde: beeldbepalende waterstructuren

De belevingswaarde heeft vooral betrekking op het visueel-ruimtelijke aspect van water. Hierbij gaat het om waterlopen en dijken als structuur- en beeldbepalend element in stad en landschap. Bij de belevingswaarde gaat het om zaken als herkenbaarheid en leesbaarheid van het landschap en het feit dat kenmerkende waterstructuren bijdragen aan de identiteit van een gebied. Ook de beleving van het historisch erfgoed dat is verbonden met de waterstructuur is hiermee nauw verbonden.

Deze visueel-ruimtelijke kant van het water speelt een belangrijke rol in de provinciale Kwaliteitskaart en de Gebiedsprofilen. De Gebiedsprofilen zijn de regionale uitwerkingen van de Kwaliteitskaart waarop 'water als structuurdrager' als één van de legenda eenheden is benoemd. Het gebiedsprofiel beschrijft de belangrijkste kwaliteiten en brengt de kenmerkende ruimtelijke elementen in beeld; zoals dijken en verkavelings- en waterstructuren. In de praktijk lijkt het gebiedsprofiel bij het werken aan wateropgaven nog niet een grote rol te spelen. De gebiedsprofilen dekken ook niet het hele grondgebied van de provincie; het stedelijk gebied is hierin bijvoorbeeld niet meegenomen.

Kwaliteitskaart
& Gebiedsprofilen

Kwaliteitskaart met contouren van de gebiedsprofilen en de blinde stedelijke vlek.

Toekomstwaarde: een duurzaam, robuust watersysteem

De toekomstwaarde gaat over de robuustheid van het watersysteem: de mate waarin het toekomstige opgaven kan opvangen. Hierboven is al aangegeven dat er grote uitdagingen voor Zuid-Holland liggen. In het kader van het Deltaprogramma zijn deze opgaven nader verkend en wordt in verschillende gebieden inmiddels gewerkt aan strategieën en oplossingen. Veiligheid krijgt daarbij (vanzelfsprekend) veel aandacht. Andere zaken, zoals de zoetwateraanvoer, lijken voorlopig niet een grote ruimtelijke impact te hebben. In algemene zin lijken de opgaven voor de 'binnenkant' van het watersysteem minder aandacht te krijgen of op een meer lokaal niveau benaderd te worden. De verbinding met andere ruimtelijke opgaven en kansen binnen de provincie wordt daarmee nog niet sterk gelegd.

Vanuit deze drie 'waarden' bekeken valt op dat het werken aan water primair een technisch, functionele insteek heeft, waarbij er sprake is van een versnippering over een groot aantal beleidsterreinen en partijen. Het ruimtelijke aspect wordt daarbij nog maar weinig verbonden met de technische opgave. Dat geldt niet alleen voor het huidige gebruik en functioneren, maar ook in relatie tot de toekomstige opgaven.

Ruimte voor water in een sterk verstedelijkt landschap

4 Advies

1. Doorbreek de waterscheidingen

Het belang van water voor de provincie Zuid-Holland kan moeilijk overschat worden. Water bepaalt het beeld van stad en landschap en heeft op verschillende manieren een belangrijke economische betekenis. Daarbij vraagt het werkend houden van de 'watermachine' continu onderhoud, aanpassing en vernieuwing om opgewassen te zijn tegen toekomstige uitdagingen. Veel van dit 'werken aan het water' lijkt echter naast elkaar te gebeuren, ingestoken vanuit verschillende beleidsterreinen en verantwoordelijkheden. Een gebrek aan samenhang zet de kwaliteit, nu en in de toekomst, onder druk. Vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit is het van belang deze 'waterscheidingen' te doorbreken en opgaven vanuit een breder perspectief te benaderen.

Verbind water en ruimte

Het belang van water in Zuid-Holland vraagt om een integrale blik, waarbij de belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde

steeds in samenhang worden gebracht. Daarbij is het noodzakelijk een betere verbinding tussen het ruimtelijke en het functioneel-technische aspect van water te maken. Dit vergt in mijn ogen een intensievere samenwerking en uitwisseling tussen de verschillende partijen; zowel tussen de verschillende beleidsterreinen binnen de provincie, als tussen provincie, waterschap en gemeenten. De provincie dient zelf het goede voorbeeld te geven door wateropgaven breed en integraal aan te pakken. Dit vraagt b.v. om het organiseren van multidisciplinaire samenwerking en een goede verankering van ruimtelijke kwaliteit in de opdrachtformulering. Daarbij is het ook van belang de financiële kant integraler te bekijken, bijvoorbeeld door een meer gebiedsgerichte koppeling van (sectorale) budgetten. Daarnaast ligt er een rol voor de provincie om samen met waterschappen en gemeenten te werken aan een betere verankering van ruimtelijke kwaliteit bij projecten van deze partijen.

Breng ontwerpers vroegtijdig in stelling

De opstelsom van verschillende functionele en technische ambities leidt niet vanzelf tot kwaliteit. Zo kunnen verschillende functies elkaar in de weg zitten (bv. binnenvaart vs recreatie) en maatregelen een grote impact hebben op het huidige waardevolle landschap (bv. dijkversterking). Tegelijk zijn er vaak verschillende manieren om een zelfde ambitie vorm te geven en kunnen er ook kansen liggen in het combineren van opgaven (bv. waterberging, natuur en recreatie). Hier speelt het ruimtelijke ontwerp een belangrijke rol. Ontwerpers zijn in staat de vertaling te maken van functionele wensen en eisen naar ruimtelijke beelden. Consequenties van keuzes worden zo inzichtelijk gemaakt waardoor het gesprek over de gewenste ontwikkeling op goede manier kan worden gevoerd. Ontwerpend onderzoek in een vroegtijdig stadium kan daarmee een basis leggen voor een gedeeld beeld van de gewenste ontwikkeling. Zorg daarom dat, als onderdeel van een brede integrale aanpak van wateropgaven, ruimtelijk ontwerpers al in een vroegtijdig stadium worden betrokken en benut de ontwerpkracht als verbinding tussen verschillende disciplines.

Kustwerk Katwijk: goed voorbeeld van een verbinding tussen ruimte en wateropgaven

2. Ontwikkel een ruimtelijk kwaliteitskader water

Om de verbinding tussen 'ruimte' en 'water' te versterken doet de provincie er goed aan explicieter te maken hoe de ruimtelijke kwaliteit van water geborgd en versterkt kan worden. In de Kwaliteitskaart en Gebiedsprofielen zijn hiervoor aanknopingspunten benoemd, maar deze bieden vaak nog onvoldoende houvast voor concrete doorwerking in plannen en initiatieven. Daarbij wordt het stedelijk gebied niet door de gebiedsprofielen gedekt, waardoor dit nog een blinde vlek is.

Bouwstenen voor een kwaliteitskader

In een ruimtelijk kwaliteitskader wordt de provinciale waterstructuur van dijken en watergangen in kaart gebracht en beschreven. Hierin zal een selectie gemaakt moeten worden van hetgeen op provinciaal niveau van belang is. Het gaat hierbij dus om het in beeld brengen en benoemen van de belangrijkste structuurdragers (waterlopen en dijken): de provinciale 'waterwerken'.

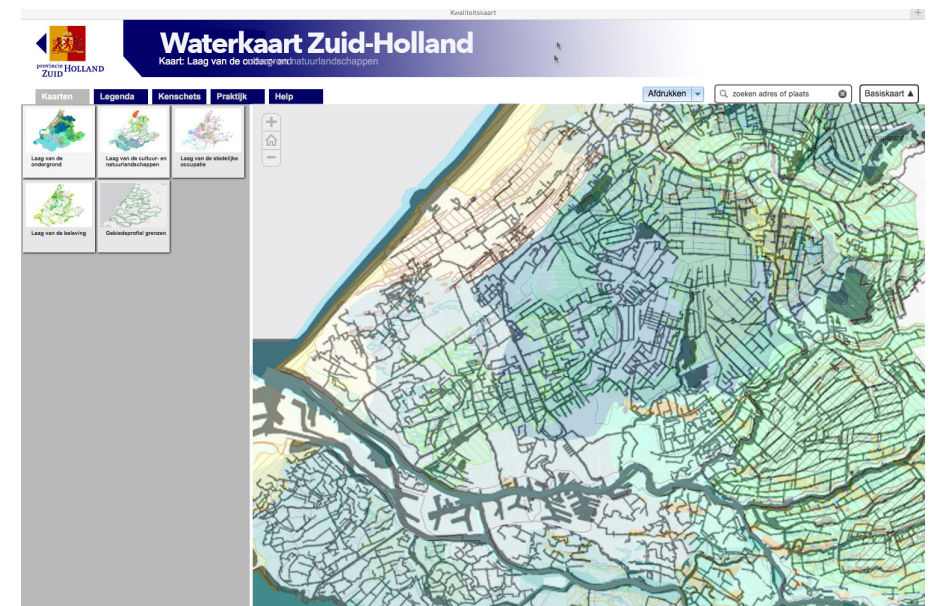
Een vervolgstap is het opstellen van een integrale 'profiel-schets' per waterwerk. Hierin komen zaken aan de orde als de ruimtelijke karakteristiek, de recreatieve en historische betekenis en de verschillende functies. De belangrijkste watergangen en dijken worden hiermee ten opzichte van elkaar gepositioneerd en voorzien van een waardering die richting kan geven aan toekomstige ontwikkelingen.

Een derde stap kan bestaan uit het formuleren van ambities met betrekking tot het behoud en versterking van de waterstructuren en een verbeelding van de wijze waarop deze ambities gerealiseerd zouden kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van ontwerpprincipes of referenties.

Een dergelijke ruimtelijk kwaliteitskader kan richting geven aan de verschillende provinciale ambities met betrekking tot het water. Het is dan ook van belang dat dit kader wordt opgesteld in nauwe samenwerking tussen de verschillende betrokken afdelingen en daarmee ook een integrale en gedeelde visie wordt waarin gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde samen komen.

Maak een Zuid-Hollandse Waterkaart

De hierboven beschreven bouwstenen voor het kwaliteitskader en de achterliggende informatie lenen zich bij uitstek voor het samenstellen van een Zuid-Hollandse Waterkaart. In vervolg op de Wateratlas kan hiermee een bruikbaar hulpmiddel worden gecreëerd dat het werken aan het water kan ondersteunen. Ik denk hierbij aan een digitaal te raadplegen kaart, die is opgebouwd uit een aantal lagen waarin op overzichtelijke wijze alle relevante informatie is samengebracht, zowel ten aanzien van de fysiek-ruimtelijke structuur (het patroon van water, dijken, erfgoed etc.), het gebruik (klasse vaarwegen, watersysteem, dijkkringen, routes etc.), als de visie in de vorm van de profiel-schets en ambities. Veel informatie is reeds beschikbaar, maar dient op een toegankelijke manier ontsloten te worden.

Een (digitale) Waterkaart Zuid-Holland

3. Waterwerkplaats Zuid-Holland

Er zijn veel partijen betrokken bij het werken aan water in de provincie. Niet alleen binnen de provinciale organisatie zelf, maar ook daarbuiten. Waterschappen en ook gemeenten spelen een sleutelrol bij inrichting en beheer van het watersysteem. Er is bij deze partijen weliswaar sprake van een groeiend besef van het belang van ruimtelijke kwaliteit, maar vanzelfsprekend is het nog allerminst; partijen zijn nog zoekende.

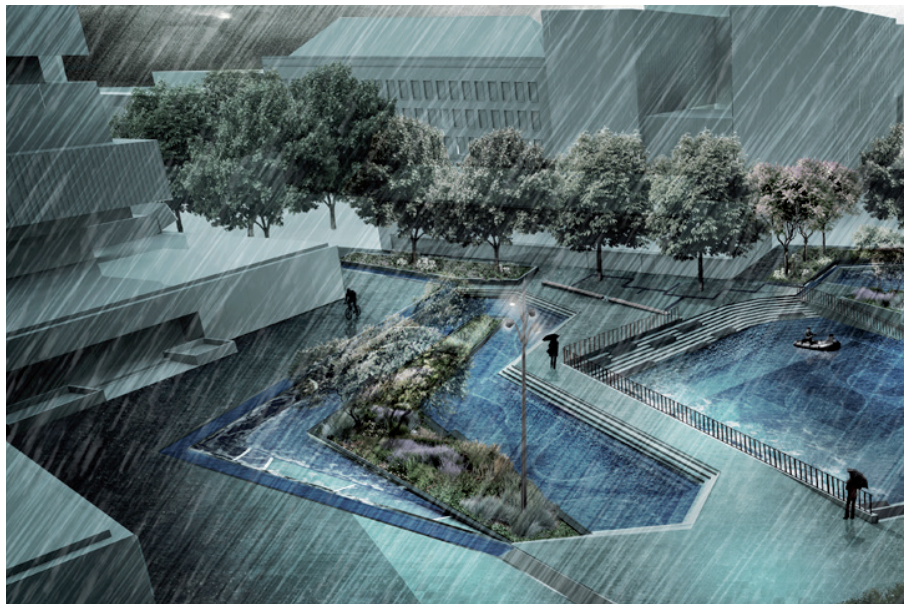
Tegelijkertijd zijn er grote opgaven die vragen om een integrale aanpak en goede samenwerking tussen betrokken overheden. De provincie kan hierbij in mijn ogen een belangrijke rol spelen: door het samenbrengen en verbinden van partijen en initiatieven, het delen van kennis, het leveren van inhoudelijke ondersteuning (bijvoorbeeld op het gebied van ontwerp & ruimtelijke kwaliteit) en het agenderen van integrale opgaven en het zoeken naar kansrijke ontwikkelingsrichtingen.

Leren van elkaar

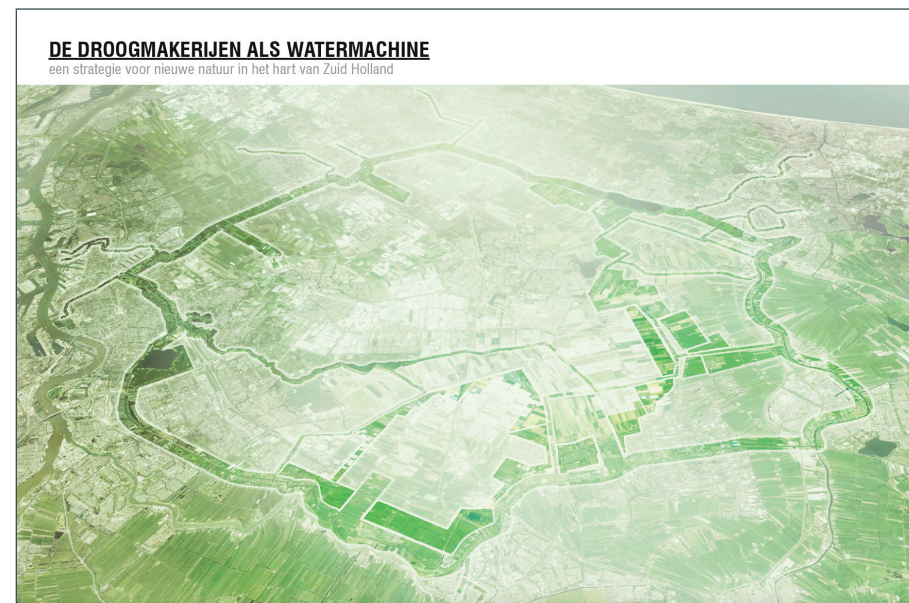
Ik adviseer de provincie onder de noemer 'Waterwerkplaats Zuid-Holland' het initiatief te nemen voor een structurele ontmoetingsplek voor 'waterwerkers' bij gemeenten, waterschappen en provincie. De Waterwerkplaats kan een plaats van uitwisseling worden van waaruit werkbijeenkomsten, excursies en symposia worden georganiseerd. Tijdens de bijeenkomsten kunnen actuele opgaven worden verkend, kennis worden gedeeld en goede voorbeelden voor het voetlicht worden gebracht.

Ontwerpend onderzoek

Verder adviseer ik om onder de vlag van de Waterwerkplaats samen met waterschappen en gemeenten ontwerpend onderzoek te (laten) verrichten naar grote integrale opgaven rondom klimaatverandering waar ruimte en water samenkomen. Deels kan hierbij aangesloten worden bij de verkenningen in het kader van het Deltaprogramma, maar het verdient aanbeveling dit te verbreden en te verdiepen. Door ontwerpend onderzoek kunnen nieuwe mogelijkheden worden verkend en innovatieve ideeën worden getest.

Waterplein Rotterdam: goede voorbeelden delen

Voorbeeld ontwerpend onderzoek: de droogmakerij als watermachine (LINT)

Tot slot

Water is van groot belang voor Zuid-Holland. De 'waterwerken' zijn beeldbepalend voor de provincie. Het 'werken aan water' is echter nog onvoldoende doordrenkt van het belang van ruimtelijke kwaliteit. Er ligt een belangrijke opgave om het ruimtelijke en het functionele aspect van water nadrukkelijker met elkaar te verbinden. Die bredere blik vraagt om meer samenwerking en uitwisseling; zowel binnen de provinciale organisatie zelf als daarbuiten met gemeenten en waterschappen.

In dit advies wordt het belang van een integrale aanpak en de rol van ontwerp daarbinnen onderstreept. Verder wordt gepleit voor het opstellen van een ruimtelijk kwaliteitskader water en een Zuid-Hollandse Waterkaart als hulpmiddel voor een meer integrale aanpak. Tot slot wordt onder de noemer 'waterwerkplaats' geadviseerd op dit vlak te investeren in een goede, structurele samenwerking en uitwisseling met waterschappen en gemeenten, waarbij ook middels ontwerp onderzoek nieuwe kansen worden verkend.

Abe Veenstra
PARK Zuid-Holland

provinciaal adviseur

ruimtelijke kwaliteit

in zuid-holland

Achtergrond:

Wateratlas Zuid-Holland, het Zuid-Hollandse watersysteem in kaart. LINT landscape architecture i.o.v. PARK Zuid-Holland, 2015

De Droogmakerij als watermachine, een strategie voor nieuwe natuur in het hart van Zuid-Holland. LINT landscape architecture i.o.v. PARK Zuid-Holland, 2015

Dijken van Nederland. LOLA landscape architects, 2014

Zuid-Hollandplein 1,
Postbus 90602,
2509 LP Den Haag
t: (070) 441 68 06
e: a.veenstra@pzh.nl
website: www.pazh.nl